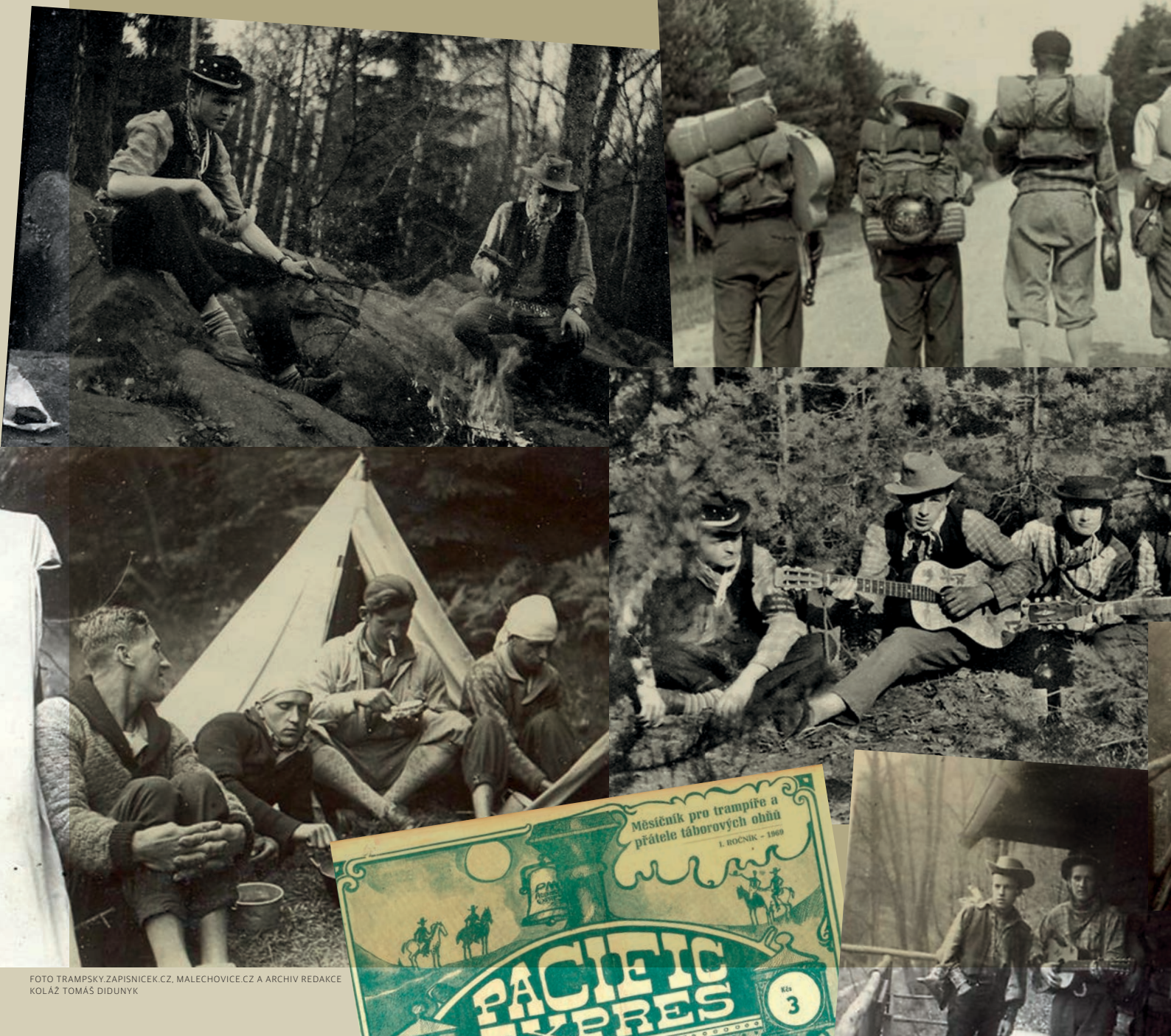

FENOMÉN

československý. tramping

Romantika, útěk, vzdor?

Editor tématu: Jan Randák

Vandrák, ten tvrdej chleba má

(ukázka ze současné parafráze americké country písničky T. T. Halla & D. Dudleyho „Řidič, ten tvrdý chleba má“, skupina Lístek)

(...)

Víš, to povídám ti já: „Vandrák,
ten tvrdej chleba má!“

1.

Ví, co je žracák, cancák, teplá deka, boviják
Spacák, otvírák, stuchlá veka, ledviňák
Bagr, zvadlo, domovenka, opejkadlo
Maskáč, patrontaška, když je kosa rumu flaška
Kudla, celta, liščí ocas, melta
Ešus, kytára, teplý prádlo, cigára
Musí chodit oběma nohama
Jó vandrák, ten tvrdej chleba má

(...)

3.

Ví, kde je Hebron, Srnčák, Orlí hnízdo, Tisícák
Klika, Žluták, Dlouhá štreka, Mamuták
Alvarado, Naděje a kde Mrtvý dítě je
Ontário, Kameňák, Strachomorna, Kodiak
Woodland, Hadárna, Zlatý dno, Ovčárna
Mexico, Fort Bening, Galathea, Liščárna
Kapka, Oklahoma, tam to každě zná
Jó vandrák, ten tvrdej chleba má

4.

Vandrák, ten musí umět do uhlíků čumět
Stát na vlajku a mít věci v cajku
Tiše být ve štole, nepřipálit fazole
Být děsně tvrdý, navštěvovat Brdý
Být členem osady, impregnovat kanady
Zakopat konzervy, nebejt chabrus na nervy
Jezdit na velkej, chodit kopcema
Jó vandrák, ten tvrdej chleba má

Když ohně zaplanou

Československý tramping

— Jan ŠPRINGL

K trampingu neodmyslitelně patří oheň s jeho užitkovou, společenskou i relaxační funkcí. Večerní pohoda v údolí Střely (2006).

FOTO SOUKROMÝ ARCHIV AUTORA

Pokud vyřkneme výraz „tramp“ v komunikaci s anglicky mluvícím cizincem neobeznámeným s realitami českých zemí, bude toto slovo nejspíše chápáno jako výraz pro tuláka a vagabunda, nebo dokonce pouliční prostitutku. Takový je jeho význam v anglickém jazyce. Nebude pak jednoduché podat mu vysvětlení, že v češtině má již od poloviny dvacátých let minulého století obsah trochu odlišný, byť jeho zařazení do českého slovníku bylo angličtinou inspirováno.

ZROD A VNITŘNÍ VÝVOJ HNUTÍ

Československý tramping se zrodil bezprostředně po první světové válce. Předpokladem jeho vzniku byly sociální, politické a hospodářské změny, jež tento válečný konflikt vyvolal. Někteří

mladí lidé, unavení životem ve městech a hledající nové hodnotové zakotvení, začínají trávit svůj volný čas mimo jejich rušné ulice a industriální periferie pobytom na venkově, v přírodě. To sice není nijak nové, avšak nová je forma, která tramping provází.

Již v závěru války a hlavně v prvních letech Československé republiky je mládež konfrontována s novými atraktivními kulturními vlivy, zejména americkými němými filmovými westerny a dobrodružnou literaturou z prostředí Divokého západu a americké divočiny. Někteří mladí lidé tím jsou natolik emocionálně zasaženi, že tráví svůj volný čas tím, že táboří v přírodě přestrojení za hrdiny svých oblíbených filmů a knih. Převleky si vytvářejí z vhodného civilního oblečení (klobouky, vesty, kostkované košile, šátky apod.), které si případně i přešívají, aby vypadalo více westernově.

Americkým prostředím nejsou inspirováni pouze z hlediska oblékání, ale i v pojmenovávání tábořišť, osad či krajinných lokalit. Tak je jedno tábořiště nazýváno Tábořem řvavých (podle povídky Breta Harta), jiné pak Zlatým dnem (podle povídky Jacka Londona), například Vltava se stává Velkou řekou, Kocába Hadí řekou, Libečovský potok Bonanzou. Vznikají osady (v trampském vnímání je osada místem zvoleným k opakovanému táboření, pobývání a přenesení i partou kamarádů) s názvy jako Liberty, Utah, Lone Star. Oblíbené je též používání anglických jmen coby přezdívky.

Inspirace americkou literaturou je důležitá i pro pojmenování nového hnutí. Původně byli trampové nazýváni většinou společností, která již byla obeznámena s českou skautskou organizací založenou před první světovou válkou, *divokými skauty* kvůli určité odlišnosti (neorganizovanost, vyznávání volnosti, nespoutanost ve vnějších projevech) i podobnosti (táboření v přírodě, nošení klobouků s širokou krempou) se členy této organizace. Navíc řada divokých skautů byla původně členy Junáka, ovšem kvůli svému věku či nesouhlasu s důrazem na polovojenskou disciplínu skautingu se s ním rozešla. V roce 1922 a následně v roce 1923 byl vydán český překlad knihy Jacka Londona s názvem *Cesta*. Jejimi hrdiny jsou tuláci, kteří cestují po USA na vagonech nákladních vlaků a žijí se žebrotou a příležitostnou prací. London je v knize nazývá vedle mnoha dalších výrazů jako *tramps*, přesně v souladu s vysvětlením uvedeným výše. Ovšem překladatel *Cesty* Josef Vorel nenahradil toto slovo českým ekvivalentem. I z toho důvodu, aby odlišil českého pobudu od amerického, který se navíc vyznačoval specifickým způsobem osobní přepravy. Samozřejmě netušil, jak toto jeho rozhodnutí ovlivní jazyk, do něhož knihu překládal. Divoké skauty totiž zmiňovaný výraz, byť byl v české literatuře ve svém původním významu používán již před první světovou válkou, prostřednictvím *Cesty* inspiroval natolik, že začali sami sebe nazývat trampy a svůj specifický způsob trávení volného času trampováním.

Na počátku trampové tábořili pouze se stany a přístřešky nebo spali přímo pod širým nebem. V pozdním sobotním odpolední putovali po pracovní době buď pěšky, anebo vlakem na venkov v okolí měst, v nichž přes týden žili a pracovali. Tomu napomáhala i hustá železniční síť, vybudovaná již v letech Rakousko-Uherska, jež také byla jedním ze základních předpokladů rozvoje trampského hnutí. V průběhu dvacátých let si pak někteří jednotlivci začínají stavět i první jednoduché chaty. Z hlediska vývoje trampingu jde o velice důležitý moment, neboť se tím rozděluje

Trampové na Jindřichohradecku u rybníka Fejfar (1931). Chata v pozadí je původně rybářská/lesnická kůlna. Druhá postava zprava má námořnickou čepici přezdívanou ahojka, v této době velmi oblíbený trampský oděvní doplněk.

Literatura

Časopisy: *Bráská vločka*, *Puchejř*, *Roverská sosna*, *Vitamin KŘ*; M. Čermák, *Poslední romantik*, Praha 2010; B. Hurikán, *Dějiny trampingu*, Praha 1990; J. Pohunek, „Kultura trampů“, in: P. Janeček (ed.), *Folklor atomového věku. Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha 2011, s. 65–88; J. Špringl, „Protektorátní vzor mladého člověka. Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (1942–1945)“, in: *Soudobé dějiny* XI/2004, č. 1–2, s. 154–177; Vlak na Dobříš (hudební skupina), *Dědeček z Brd a jeho slavné kuplety* (CD), Praha 1998; *V zajetí železné opony* (dokumentární film, režie Petr Lokaj), díl 23 (Přepadený potlach), 2008; M. Waic – J. Kössl, *Český tramping 1918–1945*, Praha – Liberec 1992.

na dvě základní větve – stanařskou a chatařskou. Toto větvení přetrvává dodnes, byť volně tábořící trampové se již jako stanaři nenazývají. Z hlediska formování vnějších rysů hnutí nesmíme zapomenout na velmi důležitou okolnost. V letech 1919–1927 československé ministerstvo obrany vyprodávalo přebytky výstroje, jež původně patřila armádám různých států zapojených do první světové války. Například rakousko-uherské, italské a také americké. Trampové levně nakupovali torny, pevné boty, košile, jídelní misky a další vybavení nezbytné pro táboření v přírodě. Vojenské výstrojové doplňky jsou od té doby velmi oblíbené a jejich používání je dalším důležitým vnějším znakem trampského hnutí.

Hlavními aktivitami trampů bylo ve dvacátých letech táboření, pěší přesuny (vandrování) a také zpěv trampských písní za jednoduchého doprovodu strunných nástrojů. Nejdříve trampové skládali vlastní texty na již známé melodie, později vznikaly již úplně nové skladby inspirované tehdejší populární hudbou – taneční muzikou, jazzem, později i swingem apod. Oblíbené bylo také vodáctví – sjíždění řek na kánoích i jiných plavidlech a táboření v jejich romantických kaňonech.

Ve třicátých letech se mezi trampskými činnostmi čím dál více uplatňoval sport, a to zejména v chatových osadách. Zvláště volejbal, atletika, zápas, box, lukostřelba, fotbal a další. Časem také trampové dali vzniknout novému sportu, jenž se později stal oblíbeným i v netrampském prostředí – nohejbalu. Trampování se do jisté míry stalo i módou. Vydávaly se trampské časopisy, zavedené deníky měly své trampské rubriky, nahrávací studia produkovala gramofonové desky s trampskými písněmi, vydavatelství tiskla

jejich notové záznamy a levnou dobrodružnou literaturu (tzv. rodokapsy – romány do kapsy), některé firmy a obchody se začaly orientovat na trampy jako zákazníky výrobou a prodejem tábornických potřeb a vybavení. Trampové byli v době velké hospodářské krize vítaným zdrojem příjmů pro venkovské hostince a také malé či střední soukromé vlastníky pozemků, kteří jim pronajímali místa k táboření a stavbě chat. Módnost trampské hudby a účelová řemeslnost skladatelů byla parodována i v některých písničkách. V jedné se zpívá: *Vezmi vášeň rudých retů, vraž do toho Margaretu, a pak jedno canoe malé, sladkou Hawai, a tak dále. Kamarádi, kamarádi, k tomu rým, že maj se rádi. Všechno strč do srubu u jezera, zabal to do večerního šera, zapal ohně táborové a máš píseň pro trampové.* Víkendovou přeplněnost údolí Vltavy nonšalantně zachytil režisér Karel Lamač v komedii *Dobrý tramp Bernášek* a velké oblibě se těšily i humoristické knihy Jaroslava Žáka a Vlastimila Rady *Vzpoua na parníku Primátor Dittrich* a *Dobrodružství šesti trampů*.

V souvislosti s trampíngem na přelomu dvacátých a třicátých let je též třeba zmínit snahu některých jednotlivců a skupin vnášet do něj i určitý politický rozměr. Mnoho členů trampského hnutí bylo příslušníky nižších sociálních vrstev sympatizujících s levicí. Některé trampské magazíny otevřeně proklamovaly komunistické ideje a i jinak byly propojeny s Komunistickou stranou Československa. Na druhou stranu mnoho trampů s tímto přístupem nesouhlasilo a mělo odlišný, apolitický náhled na trampíng. Ovšem i ten mohl být samozřejmě odrazem určitého politického přesvědčení, povětšinou nelevicového.

Trampování nezaniklo ani v době Protektorátu Čechy a Morava, byť bylo do jisté míry německou okupací a válečnou situací narušováno. To se týká i období poválečného. Navíc v této době nastoupila nová trampská generace a omladil se zejména stanařský proud. Byly přijímány nové inovativní impulsy a hudební projevy byly inspirovány dalšími žánry, zejména americkou lidovou hudbou, bluegrassem a „country music“ obecně. Později i moderním americkým folkem, který navíc od přelomu šedesátých a sedmdesátých let v Československu dokonce získal svůj vlastní specifický výraz. Vedle toho chatařský proud stárl, byl konzervativní a paradoxně byl také oslabován vlastním potomstvem. Mnohé děti trampů-chatařů samy sebe již nevnímaly jako trampy, pouze trávily volný čas v nemovitostech (chatách) patřících jejich rodině. Další ránu pro trampský chatařský proud znamenala šedesátá a zejména sedmdesátá léta minulého

století. S narůstající oblibou chalupářství vznikla i chatařská odnož tohoto útěku z města na venkov, jež se lišilo od trampského náhledu na trávení volného času. Ne všichni lidé toužící po chalupách si je z různých důvodů mohli nebo chtěli dovolit. Zakupovali tedy pozemky na stavbu chat, které však po vystavění nijak neoplývaly skromností. Naneštěstí pro trampy-chataře se tak masivně dělo v jejich tradičních enklávách, které se po invazi moderních chatařů staly rozsáhlými chatovými koloniemi narušujícími původní estetiku krajiny opěvovanou trampy. Majitelé nových staveb pak povětšinou neměli žádný vztah k trampským ideálům a orientovali se na materiální uchopení trávení volného času. Následně v mnoha případech ovlivnili i přístup původních trampů-chatařů, kteří je začali z různých důvodů napodobovat: zahrádkaři, vztyčují oplocení kolem pozemků, zvyšují komfort svých nemovitostí,

Existence trampíngu v průběhu 20. století nebyla zcela bezproblémová.

Jeden z jednoduchých tramských campů v křivoklátských lesích. Ohniště je pouze po dobu přítomnosti táborníků doplněno o improvizované lavičky z kulatiny (2011).

zavádějí elektřinu, sledují televizi, věnují se údržbě automobilů apod.

Ačkoliv jedním z impulsů pro vznik divokého skautingu byla snaha odpoutat se od polo-vojenských pravidel skautské organizace, skoro vzápětí trampové formovali určité organizační struktury, jež byly ovšem navzájem absolutně nezávislé a neměly žádné centrální podchyčení. Základní jednotkou je osada, v jejímž čele stojí volený šerif – vliv dobrodružných příběhů z amerického Západu je zřejmý. Nicméně příslušnost k osadě není povinná: tramping vznikl jako svobodné idealistické hnutí, v němž má sice svůj význam kolektiv, ale na druhé straně i respektování individuality.

Z hlediska hlavního vnějšího znaku, tedy způsobu odívání a používání tábornické výstroje, doznal tramping během sta let existence velmi zajímavého vývoje. Někteří autoři dokonce berou způsoby odívání jako stěžejní pro označení jednotlivých fází jeho historie. Oděv typického trampa se od kovbojského vzezření přes kanadský a námořnický způsob odívání vyvinul až do dnes nejoblíbenějšího *military stylu*, jehož užití má nejen praktické, ale jak bude vysvětleno níže, i ideové příčiny. Typickým znakem je také používání vojenských batohů, zejména takzvané usárny. Jedná se o americkou armádní tornu M1910, kterou v meziválečné době trampové zakupovali ve výše zmiňované výprodejové akci ministerstva obrany. Mnoho usáren zanechala americká armáda zejména v západních Čechách i po druhé světové válce. Ovšem v časech komunistického režimu, když všechny originály této torny byly již v oběhu a jejich sehnání se stávalo velice složitou záležitostí, vznikaly i její kopie, a to dokonce oficiálně vyráběné. Například v šedesátých letech započalo pražské výrobní družstvo Opus šít obal na sportovní nářadí, který byl ve skutečnosti zadržilou napodobeninou této americké torny. Do výroby ho navrhl jeden z jeho vedoucích pracovníků holdující trampingu, aniž by jeho nadřízení tušili, o co ve skutečnosti jde. Kopie pak začala být slangově nazývána opusárna.

Na používání klasické výstroje a oblečení (od kovbojského po vojenské) v současné době lpí zejména ortodoxní názorový proud z řad volně tábořících trampů, který ho bere jako stěžejní důkaz příslušnosti k tramskému hnutí. Ovšem jako zcela zásadní můžeme spíše vnímat méně striktní, avšak základní vnitřní pilíře trampingu: 1) důraz na kamarádství; 2) kladný vztah k přírodě spojený s tábořením či pobytem na chatě; 3) oblibu tramských písní jako nosného specifického výrazu hnutí. Když jeden z těchto pilířů chybí, nejde již o tramping.

STÝKÁNÍ A POTÝKÁNÍ

Přestože se tramping může z předchozího líčení jevit idylicky, jeho existence v průběhu 20. století nebyla zcela bezproblémová. Již od počátku se totiž trampové dostávali do konfliktu se státní mocí, ačkoliv jej primárně nijak nevyhledávali. Poprvé se tak stalo již na počátku dvacátých let minulého století. Tramping otevřeně kritizovali představitelé vedení Svazu junáků-skautů Republiky československé. Zdál se jim nemorální kvůli společnému táboření chlapců a dívek, obviňovali divoké skauty z alkoholismu, z pobuřování počestných občanů a ničení přírodních krás. V květnu 1924 otiskl náčelník svazu A. B. Svojsík v *Národních listech* článek s názvem „Bílé otrokyně v centru Evropy“. Na příkladu stanov osady Býčí oko, které ovšem byly recesi, kterou Svojsík nepochopil, vysvětloval všechny nešvary nového hnutí. Dnes tento text vyvolá na tváři čtenáře spíše pobavený úsměv, nicméně pražský zemský úřad jej prostřednictvím okresních úřadů rozeslal četnickým stanicím, které měly na jeho základě provádět kontrolu míst oblíbených trampů.

Větší atak přinesl počátek třicátých let. Český zemský prezident Hugo Kubát vydal v dubnu 1931 vyhlášku *proti výstřelkům campingu a trampingu*, v níž mimo jiné nařizoval trestat společné táboření nesezdaných osob jiného pohlaví, a to i pobyt v chatách. Tento přístup vyvolal obrovské pobouření, a dokonce vyhraněné diskuse v československém parlamentě. Došlo i k demonstracím. V květnu 1931 se konalo v Praze protestní shromáždění, jehož se dle policejních záznamů účastnilo více než deset tisíc osob. Kvůli velké averzi společnosti byla tedy vyhláška zmírněna, některými rozumnými četníky ve styku s trampy ignorována a nakonec v roce 1935 zrušena Nejvyšším správním soudem, neboť byla v rozporu s československým ústavním zákonem zaručujícím právo na osobní svobodu a majetek.

V období Protektorátu Čechy a Morava bylo sice tramské hnutí bedlivě sledováno okupačními bezpečnostně-represivními složkami (Gestapo, Sicherheitsdienst – SD), nicméně na jeho potírání nedošlo. Tramping byl pouze kritizován v tiskovinách českých fašistů a kolaborantských organizací jako neblahý produkt československé demokracie. Pokud byli v době protektorátu někteří trampové pronásledováni, bylo to hlavně kvůli jejich angažovanosti v odbojovém hnutí a z politických či rasových příčin.

Jestliže pokus o vymýcení trampingu nestihli nacisté realizovat, zanedlouho se o to pokusil režim komunistický. V padesátých letech byli trampové oficiálně prezentováni jako

FOTO SOUKROMÝ ARCHIV AUTORA

pochybné existence se špatným vztahem k socialismu. Vždyť tramping čerpal svou ideovou i materiální inspiraci v imperialistické cizině. Tradiční trampský oděv (kovbojské klobouky, části britských a amerických polních uniforem) a výstroj (americké armádní torny) skutečně získaly zejména pro mladou generaci nový rozměr – vyjadřovaly ideovou vzpouru proti vládnoucímu establishmentu. V průběhu padesátých a na počátku šedesátých let často docházelo k protitrampským razím ze strany bezpečnostních složek. Například byla obklíčována některá nádraží, jež byla vyhlášenými nástupními prostory k víkendovému vandrování, a trampové na nich zajištění byli leckdy i několik dní zadržováni a omezováni ve své osobní svobodě. Někteří pak jako obranu proti těmto atakům volili převlékání do trampského oděvu až přímo v lese. V roce 1963 pak došlo i k dvěma nejznámějším násilným akcím: u Jetřichovic v Českém Švýcarsku a u Mníšku pod Brdy byly brutálně rozehnány trampské

Vojenské oděvní a výstrojové doplňky, kovbojské klobouky – znaky typického trampského oděvu. Vpravo americká armádní torňa M1910 (usárna) z první světové války, vlevo batoh U. S. Army ze sedmdesátých let 20. století zvaný ALICE.

Jan ŠPRINGL

(nar. 1977) pracuje jako vedoucí vzdělávacího oddělení Památníku Terezín. Vedle toho se badatelsky zaměřuje na problematiku mládeže v Protektorátu Čechy a Morava. springl@pamatnik-terezin.cz

potluchy. Po těchto zásazích bylo mnoho lidí zraněno, a dle vyprávění pamětníků nešlo o ojedinělé případy.

Ve druhé polovině šedesátých let začala být doba k trampingu přívětivější. Organizovaly se první festivaly trampské hudby, a československá televize dokonce natočila seriál *Dobrodružství šesti trampů*, jenž vychází z meziválečných humoristických románů Jaroslava Žáka a Vlastimila Rady. Ovšem s příchodem normalizace se existence trampingu opět zkomplikovala a nastala určitá schizofrenie v jeho vnímání komunistickým režimem. Festivaly trampských a folkových písní byly sice nadále organizovány (pod přísným dohledem oficiálních organizací, jako byl Socialistický svaz mládeže), avšak obecně režim chápal tramping spíše negativně. I z toho důvodu, že i když trampové nejsou podchyceni žádnou centrální organizací, jsou velice dobře organizováni na principu osobních vazeb.

Situace se přirozeně změnila po sametové revoluci. Jestliže jsou dnes někteří trampové výjimečně postihováni, není to kvůli příslušnosti k hnutí, ale protože táboří v chráněných přírodních lokalitách. Naneštěstí se mnoho tradičních trampských *campů* nachází v oblastech, v nichž nedávno vznikly národní parky. Někteří táborníci se nemohou smířit se skutečností, že jejich oblíbená místa jim jsou již zapovězena. Jde například o území Českého Švýcarska.

Dnes snad již začíná být tramping respektován jako svébytná a hodnotná součást dějin i současnosti českých zemí. Dokonce Národní muzeum ve spolupráci s občanským sdružením Naše muzeum sestavuje sbírku, v níž jsou shromažďovány předměty úzce spojené s trampským hnutím. Trampingu je věnována také část expozice „Křižovatky české a československé státnosti“ v Národním památníku v Praze na Vítkově a vznikají i příležitostné výstavy pod patronací dalších institucí. Například Národní galerie na podzim roku 2011 uskutečnila ve Veletržním paláci mezinárodní výstavu *Volný čas / Spare time*, kde Českou republiku reprezentovala část věnovaná trampingu. Doufejme, že se v dohledné době dočkáme i kvalitního syntetického zpracování historie tohoto československého unikátu. I přes řadu dílčích pokusů totiž doposud žádná takováto shrnující publikace vydána nebyla. Snad i z toho důvodu, že mnoho aspektů jeho vývoje nebylo zatím kvalitně probádáno, zejména vztah většinové společnosti a státu k tomuto hnutí v období totalitních režimů. Jeho projevy jsou sice známé, ale bohužel nemáme bližší vědomosti o tom nejdůležitějším – o jejich pozadí. ■

Až zabloudíš v ten kraj...

Krajinou českého trampingu

— Jan POHUNEK, Jan ŠPRINGL

Prochází-li pozorný pocestný krajinou českého venkova, má možnost vnímat ji v mnoha kulturněhistorických rovinách a může rozpoznat stopy dějů a fenoménů, které ji ovlivnily.

FOTO JAN POHUNEK

Zatopené Svatojánské proudy - Štěchovická přehrada. V roce 1918 zde vznikla první doložená trampská osada. Její původní název zněl Roaring camp (Tábor řvavých), později byla přejmenována na Ztracenou naději. Existuje dodnes, byť po zatopení údolí musela být přenesena výše do svahu. Současný stav.

Česká krajina trampům často sloužila jako náhražka exotických končin.

V jedné z těchto rovin se český venkov stal i krajinou českého trampingu. Ta má přitom dva aspekty - krajinu skutečnou a krajinu mentální, jež žije v romantických představách českých trampů a je promítána do sféry krajiny skutečné. Trampské hnutí preferuje oblasti, které odpovídají jeho estetickým požadavkům, především touze po „divočině“ v duchu dobrodružné literatury, i praktickým potřebám. Jak ve svých pracích zmiňuje Karel Stibral, romantik hledá v přírodě především obraz své duše. V případě víkendového trampování však potřebuje i dostupná místa, kde se dá nerušeně tábořit. V počátcích trampingu šlo hlavně o údolí velkých řek a jejich přítoků poblíž větších měst (Sázava, Vltava, „Oslavka“ apod.). Postupně byl ale rozvíjen i potenciál dalších typů terénu, například skalních měst, starých lomů, hradních zřícenin či zalesněných vrchovin. Některé oblasti se od doby, kdy do nich vstoupil první *divoký skaut*, příliš neproměnily. Jiné se naopak kvůli procesům nastartovaným trampinkem změnily diametrálně. Mezi ty silně přetvořené patří například oblast dolní Sázavy či údolí potoka Kačák na Kladensku.

„KAČÁK HUČÍ JAK MISSISSIPPI...“

Kačák (též Loděnice) se nedaleko Kladna zařezává do hlubokého údolí, které jej provází až na soutok s Berounkou. Sem začali trampové pronikat již počátkem dvacátých let minulého století. A to hlavně ze tří míst, kam se dopravovali vlakem po různých železničních tratích: z Unhoště, Srbska a Loděnice. Obvyklé bylo i pěší putování přímo z pražských či kladenských periferií.

Od pamětníků víme, že ve dvacátých letech se nejprve tábořilo pouze se stany a přístřešky nebo spalo pod širákem. Na státní půdě často vznikaly konflikty mezi táborníky a četníky. Trampové se tedy raději uchýlovali na soukromé pozemky obyvatel okolních vesnic, kde si místa k táboření začali pronajímat. Scházeli již jen krůček k tomu, aby se s nimi dohodli na výstavbě jednoduchých chat. Některé party požádaly o pomoc se stavbou řemeslníky z okolí, jiné ji provedly samy. Dřevo se získávalo z blízkých pil a někdy se donášelo i několik kilometrů na ramenou. V některých případech bylo namáhavě dopravováno až z Prahy: *Na místo budoucí chaty jsme vozili stavební dříví ze zednických lešení z Vinohrad na dvoukoláku pěšky (!) a po nelidské dřině. Boudy jsme lepili, jak byl materiál, a obývali ji už v prvotní podobě, kdy měla pouze dvě stěny. Místo druhých dvou byl natažen*

dehtový papír s namalovanými prkny, pro dojem. Tak po mnoha letech zavzpomínal na výstavbu své chaty Zambezi ve druhé polovině dvacátých let tramp známý pod přezdívkou Miki Dlapa. Vzdálenost mezi pražskými Vinohrady a jeho chatou byla vzdušnou čarou třicet kilometrů! První chaty byly jednoduše o rozměru tři krát čtyři metry, aby nemusely být složité úředně hlášeny a vše záviselo jen na dohodě s majitelem pozemku. Na jednoduchou kamennou podezdívku byla postavena trámová konstrukce, jež byla pobita krajinkami. Prkenná střecha byla potažena dehtovým papírem a občas polévána rozehřátým asfaltem sbíraným na silnicích. Vnější stěny byly natírány vyjetým motorovým olejem. Aby neunikalo teplo, přiváděla světlo povětšinou jen dvě malá okna a vstupovalo se dveřmi, jež se někdy kvůli sněhu otvíraly dovnitř. Zařízení se skládalo z lavic, stolu, paland, políček a kamen, často cihlových. S výstavbou chat začaly vznikat i osady. U vesničky Podkozí na středním toku Kačáku Lone Star (1925), pro kterou bratři Kordové složili píseň „Vlajka“, Batalion (1927), White Star (1928), Rujana (1929) a Údolí oddechu (1933), na dolním toku nedaleko Loděnice Fort Adamson (1930) a Wolfs' Askalona a za Svatým Janem pod Skalou směrem k Hostím osada Šedí vlci.

S přechodem na usedlý osadní život ve třicátých letech začalo být oblíbené sportování a volejbalová hřiště se postupně (spolu s hostinci v blízkých vesnicích) stala pro trampy společenskými centry. Po druhé světové válce začala mít zakladatelská generace rodiny a trampování se tu postupně změnilo v rodinnou rekreaci. Navíc v šedesátých letech došlo k invazi moderních chatařů inspirovaných spíše chalupářstvím, kteří proměnili údolí Kačáku kolem Podkozí v chatovou kolonii. Mnohé trampy začalo ovlivňovat moderní chatařství a sami se podíleli na zavádění civilizačních vymožeností, například elektřiny. Jednotlivci s původním ryzím náhledem na trampování se na tento vývoj dívají s despektem. Jako třeba hudebník a kreslíř Marko Čermák, který zde v padesátých letech začínal svou trampskou pouť s rodiči v osadě Starý potok, vzniklé oddělením od osady Batalion: *Od počátku let šedesátých přibývalo v celé oblasti chat – bohužel i v sousedství chaty naší, takže jsem se přes nové ploty do lesa vůbec nedostal. (...) Mezi ploty jsem se cítil jako v pasti, začal jsem chatu opouštět a na vandrech objevovat nové kraje.* Na druhou stranu je třeba říci, že zde dodnes někteří trampové udržují v záplavě „chatařství nové doby“ kontinuitu původní tradice.

Výše popsaný vývoj, kterým vznikaly rozsáhlé chatové osady, ale není obecným pravidlem. Výjimku tvoří třeba pískovcové krajiny severních a východních Čech, břidlicové lomy Nízkého Jeseníku či středočeské Brdy-Hřeben.

Jan ŠPRINGL

(nar. 1977) pracuje jako vedoucí vzdělávacího oddělení Památníku Terezín. Vedle toho se badatelsky zaměřuje na problematiku mládeže v Protektorátu Čechy a Morava.
springl@pamatnik-terezin.cz

Jan POHUNEK

(nar. 1981) vystudoval archeologii na Západočeské univerzitě v Plzni a etnologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Je zaměstnán v Národopisném oddělení Národního muzea, problematice trampingu se dříve věnoval též v Regionálním muzeu v Jilovém u Prahy.
jan_pohunek@nm.cz

„V TÝHLE BRDSKÝ ZELENÍ...“

Tramping se na Hřebenech začal – jako i jinde v jižním sousedství Prahy – rozvíjet brzy. První party *divokých skautů* zde tábořily na začátku dvacátých let 20. století. Chatové osady tu však až na výjimky nevznikaly. Jednou z mála je El Paso, založené v roce 1925 v lomu U Jezírka nad Řevnicemi. Stavitel první chaty se obecnímu úřadu v Letech představil jako člen Klubu českých turistů a součástí smlouvy byla paradoxně jeho povinnost zabránit táboření *divokých skautů*. Největší plochy díky dostavbě po parcelaci z let 1971–1974 dosáhla osada na Kytínské louce, založená roku 1929. Další chatové osady – Údolí hadrů (1926), Delaware (1930) nebo Strong Boys – vyrůstaly na hranici lesa a jejich trampský charakter časem částečně setřela generační výměna a dostavba rekreačních objektů v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století. Vzdálenějších částí Hřebenů od Voznice na západ se však zakládání chatových osad nedotklo. Jejich vznik byl omezen vzdáleností od Prahy i existencí obor či rozsáhlých celistvých pozemků patřících jednomu vlastníku.

Už od počátků trampingu zde tudíž nepřevládají chatové osady, ale *campy* – volně přístupná tábořiště pro dočasné obývání. Jejich jádrem je ohniště, často doplněné sedátky. Místa na spaní představují urovnané plochy, stanové podsady nebo prosté přístřešky a boudy. Jako stavební materiál bývá užíváno dřevo a kámen z místních zdrojů, časté je i těsnění střech igelitovými či jinými plachtami.

Trampská „mentální mapa“ Brd je i mapou *campů*, které trampové považují za významnou součást pohorí. Jejich znalost odráží znalost trampské historie a přispívá k pocitu lokální identity. Výrazem lokálního patriotismu je i určitá forma škádlení mezi ostatními a brdskými trampy, kteří zveličují „horský“ a „divoký“ charakter Brd. Regionální symboliku zde má také budování postupně narůstajících mohylovitých ohnišť, z nichž nejvyšší jsou v trampském historickém povědomí spojována s již prvorepublikovými tábořičky. Většina *campů* nemá žádnou právní oporu. V minulosti tak došlo k několika vlnám jejich likvidace. Nejmasivnější proběhla na Brdech v roce 1977 v režii Sboru národní bezpečnosti (SNB), kdy byly při likvidaci trampských chatrčí dokonce používány trhaviny. Na popsanou událost reagovala i hudební skupina Brontosauři písní „Brdské kemp“, jež musela být po zásahu cenzury přejmenována na „Horské kemp“. Avšak i nadále byl vnímán její protestní rozměr, a když se hrála na koncertech, publikum povstalo, což je jinak vyhrazeno jen trampské hymně – „Vlajce“.

Vznik a zánik *campů* je neustálým procesem. Na některých dosud existujících místech ovšem

**Brdy jsou,
aniž by
zde nyní
existovala
aktivní
trampská
chatová
osada, stále
jedním ze
středisek
trampingu.**

tábořili skutečně již prvorepublikoví trampové. Například na Zlatém dnu, které má pro současný brdský tramping až kultovní význam. Jednou do roka se zde konají tryzny za jeho zakladatele – Jerryho Packarda (Jaroslav Krsek) a Brochese (Ladislav Brožek), kteří byli kvůli odbojovým aktivitám umučeni nacisty. Jedná se tak o místo paměti nejen pro tramping, ale vůbec pro druhý československý odboj, byť jsou jeho existence a umístění známy jen relativně úzkému okruhu lidí. Uctění památky zakladatelů zde též může probíhat individuálně v průběhu celého roku. Na jejich paměť přinášíjí trampové na Zlaté dno „placky“ a „camrátká“ se jmény a symbolikou svých part, osad či *campů* a zavěšují je na okolní stromy.

Brdy jsou, aniž by zde v současnosti existovala nějaká výjimečně aktivní tramská chatová osada, stále jedním ze středisek trampingu. Ten je zde ale více než na konkrétní nemovitosti vázán na pohory jako takové.

„... ROMANTIKA BUDE ŽÍT“

Česká krajina trampům často sloužila jako náhražka exotických končin. Do navštěvovaných míst byly vkládány romantické významy, které jsou patrné i ze jmen osad a tábořišť. Tato vazba je vcelku volná – *camp* pojmenovaný po exotickém místě mu nemusí být podobný, důležitá je i zvukomalebnost pojmenování nebo jeho souvislost se symbolikou zakladatelů. Přesto se jedná o otisk ideální mentální krajiny vycházející převážně z dobrodružných inspirací do reálného prostředí. Mezi tramskými pomístními názvy na Hřebenech, Kačáku i jinde jsou kromě exotických pojmenování (Fort Benning, Chillkoot) časté názvy spojené s povahou místa (Kancí rokle, Bílá skála) nebo osobami zakladatelů (Hobart, Brodyho volba). Velká část jmen je vázána na ústně tradovaný příběh, bez něhož jsou nesrozumitelná.

Romantizující touhy ve vztahu k vnímání krajiny se promítají i do literatury a písní. Mnohé opěvují divočinu, ale na druhé straně i konkrétní krajinu českého venkova, do níž jsou kaňony, hory, prémie a lesy Severní Ameriky zpočátku promítány, aby jí nakonec byla v některých skladbách přiznána vlastní estetická hodnota. V některých je skryta humorná nadsázka, jiné jsou myšleny zcela vážně. Za všechny jmenujme například písně „Kanada kouzla zbavená“ a „Vzpomínka na Svatojanské proudy“. V první, složené v době meziválečné, autor s nadsázkou líčí stav amerických prérí po příchodu bělochů a nakonec konstatuje: *Kdyby někdo potkal z vás Velkého ducha, tak mu klidně řekněte šepem do ucha, že už není Kanada u něj v Kanadě, že máme tu kanadu u nás v osadě*. Poslední jmenovaná kanada je v tramském slangu drsné žertování. Druhá píseň vznikla jako vážně míněné nostalgické povzdechnutí nad kaňonem Vltavy těsně po jeho zatopení Štěchovickou přehradou ve čtyřicátých letech 20. století.

Česká krajina je trampem ovlivněna více, než si dokáže běžný občan České republiky uvědomit. Chatařská větev trampingu zčásti inspirovala moderní chataře v šedesátých a sedmdesátých letech, kteří bohužel zlikvidovali původní malebnost mnoha venkovských lokalit. Některá místa také změnila a mění svůj vzhled kvůli střetu mezi trampy a státní mocí, k němuž dochází již od počátku existence hnutí. Jedním z posledních byla plošná likvidace tramských *campů* v Národním parku České Švýcarsko a Chráněné krajinné oblasti Český ráj. Ať již bude tramping ovlivňovat krajinné změny jakkoliv, snad bude tento vývoj v souladu s původní tramskou estetikou, vyjádřenou v mnoha hudebních, výtvarných a literárních projevech. Je však jisté, že vliv trampingu na tvář české krajiny bude ve srovnání s fenomény urbanizačními a industrializačními již naprosto zanedbatelný. ■

Vlevo centrum kačácké osady White Star v roce 1934. Vpravo jeden z větších brdských *campů*. Bouda s otevřenou přední stěnou (typ přezdívaný „autobusová zastávka“), vpravo užitkové ohniště a totem, vpředu slavnostní potlachové ohniště a stožár na vlajky. Současný stav.

Literatura

Časopisy: *Brdská vločka*, *Oslavské boudy*, *Roverská sosna*, *Vitamin KŘ*; M. Čermák, *Poslední romantik*, Praha 2010; M. Čermák, *Kačák. Kladensko – jih, Berounsko – sever (mapa)*, Praha; B. Hurikán, *Dějiny trampingu*, Praha 1990; V. Kašák sr. (ed.) s partou, *Počátky trampingu na Kačáku. Ze vzpomínek pamětníků*, Praha 2012; V. Matoušek, *Čechy krásné, Čechy mé. Proměny krajiny Čech v době industriální*, Praha 2010; K. Stibral, *Proč je příroda krásná? Estetické vnímání přírody v novověku*, Praha 2005; V. Zapletalová, *Chatařství / Summerhouses*, Brno 2007.

Potlach, cancák, usárna

Tramping pohledem etnologie

— Jan POHUNEK, Petr JANEČEK

Trampskému hnutí se lze věnovat z historického nebo sociologického úhlu pohledu, zároveň ale obsahuje i prvky, které jej činí předmětem zájmu etnologického.

Trampové představují – s trochou nadsázky – svérázný „kmen“ či „národnost“ vyznačující se specifickými kulturními projevy, kterými se vydělují z většinové společnosti. V tomto smyslu je tedy tramping nejen způsobem trávení volného času, ale především subkulturou. Podobně jako jiné subkultury je přeplněn mnoha svěbytnými způsoby symbolického přikládání významů předmětům a činnostem, kterým většinová společnost takový smysl nepřikládá. Příkladem může být trampský oděv, který má nejen aspekty praktické a estetické, ale slouží i jako symbol identifikace s trampíngem. Podobně jako lidový či profesní kroj tedy zejména dokládá kulturní příslušnost. Oděv a další aspekty trampingu, jako jsou například obřadnost, zvyky nebo slovesnost, zároveň představují ukázkové příklady jevů neformální lidové kultury a folkloru dneška se všemi jejich základními rysy, mezi něž patří anonymní původ, variabilita, meziosobní přenos a synkretičnost. Trampy odlišují jako zvláštní skupinu osob, zároveň ale vycházejí z obdobných projevů většinové společnosti, které jsou reinterpretovány a naplněny novým významem.

Pokusíme-li se sledovat vývoj těchto folklorních prvků, narazíme často na problémy dané strukturou pramenů – nejsou například dobře známy trampské pověsti z doby první republiky. Popisy oděvu ve starších pracích, jako jsou například *Dějiny trampingu* Boba Hurikána z roku 1940, mohou být zkresleny přehnaným akcentováním některých výrazných lokálních rysů. Mnohdy se stírají hranice folkloru, autorské tvorby a folklorismu, tedy autorské tvorby folkloru imitující. Vznik různých jevů je také obtížné přesně datovat. Přesto zde shrneme alespoň to, co je o folklorní stránce trampingu známo, i souvislosti, které z jejich proměn lze vyvozovat.

Spíše stranou ponecháváme trampskou hudbu, protože jde vzhledem k jejímu významu i vlivu na českou hudbu 20. století o rozsáhlé téma, jehož začlenění by ostatní pojednávané otázky zastínilo.

Pro trampskou kulturu byla zásadním formativním obdobím dvacátá léta 20. století. K nejvýraznějším odlišnostem, které tehdy učinily z „divokých skautů“, jak se prvním trampům dobově přezdívalo, něco víc než jen skupinky mládeže jezdící do přírody, patřilo vytvoření zvláštností oděvu, vlastního slangu i zvyků.

ODĚV

V případě oděvu bývá často uváděno členění předválečného trampingu na *dobu cowboyskou* a následující *dobu kanadskou*. *Doba cowboyská* se měla vyznačovat preferencí šatů a doplňků, které zdůrazňují pojetí trampingu jako „hry na Divoký západ“, tedy kovbojských klobouků, košilí a halen či pistolí a šerifských hvězd. *Doba kanadská* akcentovala prosté, „sportovnější“ oblečení v přírodních barvách. Skutečná situace však byla složitější – vedle prvků inspirovaných Divokým západem byly už tehdy do trampského prostředí přijímány součásti vojenské výstroje z armádních výprodejů, z nichž některé, zejména americká torna haversack M1910, nejčastěji nazývaná „usárna“, dosáhly až ikonického významu a jsou používány dodnes. Neexistovala však jednotná „trampská uniforma“, a přestože bylo ošacení využíváno jako způsob, jak se odlišit od většinové společnosti, oděv a výstroj trampa byly – a dodnes zůstávají – synkretické, akceptují různé styly včetně oblečení všedního. Trampskost oděvu je dána až celkovým dojmem, který vzbuzuje, být může být některými prvky zdůrazněna. Patří mezi ně použití vhodného batohu (preferovány jsou vojenské torny starších i novějších typů) nebo doplňků typu domovenky na rukávu, šerifské hvězdy, klobouku či přívěšků s trampskými a indiánskými motivy. Některé původně trampské oděvní součásti (westernová móda, později maskáče) začaly v dobách, kdy bylo hnutí populární, pronikat i mezi osoby, které bylo za trampy možné považovat jen okrajově nebo vůbec ne.

Trampský oděv v průběhu 20. století přibíral další prvky a každá módní vlna, která se otiskla v jeho celkovém výrazu, v něm zůstala přítomna i po svém opadnutí. Sledovat lze například proměny po druhé světové válce zvláště populárního vojenského oblečení a výstroje („betly“ – battledresy, od šedesátých let „kopřiváky“, „jehlič“ a další typy maskáčů), které měly kromě užitné hodnoty i symbolický význam – žádané byly například oděvní součásti amerického

původu, hojně zejména na Plzeňsku, osvobozeném armádou USA. Jejich nošení mohlo zároveň naznačovat averzi vůči komunistickému režimu. V sedmdesátých a osmdesátých letech bylo zase časté rozlišování trampů na „severany“ a „jižany“, symbolizované především odlišnou barvou šátku a zřejmě inspirované trampskou soutěží „Sever proti jihu“, kterou v roce 1966 vyhlásil časopis *Mladý svět*. Nedostatkové součásti bývaly až do nástupu prodejen s outdoorovým vybavením leckdy vyráběny podomácku nebo na zakázku. V současnosti se v trampském oděvu a výstroji spojují prvky vojenské, outdoorové, westernové, každodenní i indiánské, lze se setkat i s vědomými návraty ke starému kanadskému stylu, kdy je „nepraktičnost“, ale zároveň i jednoduchost na první pohled zastaralého vybavení prezentována jako autentický projev trampingu. U ortodoxnějších trampů bývají odmítány „mastňácké“ pomůcky typu mobilních telefonů, varičů, GPS přijímačů či goretexových bund.

TRAMPSKÝ SLANG

Vývoj oblečení a výstroje byl spjat i s vývojem trampského slangu – většina jeho slovní zásoby souvisí s označováním předmětů trampy využívaných. Například jen pro „usárnu“ a způsoby, jakými může být zabalena, existují desítky pojmenování (usárna, uzda, čibuko, mrtvý dítě, hadraplán, špekbuřt, dlouhý dílo...). Trampský slang souvisí především se slangem studentským, sportovním (zejména vodáckým) a vojenským, má ale i vlastní specifickou slovní zásobu. Patří sem klíčová trampská slova jako „potlach“ (setkání trampů; kombinace českého slova „tlachat“ a indiánské slavnosti „potlač“) nebo označování sociálního statusu a vztahu k subkultuře (např. „šerif“, „kamarád“ – obecné označení trampa a zároveň oslovení, „amík“ – tramp preferující americké vojenské oblečení, nebo pejorativní termíny „astrachán“, „mastňák“ a „paďour“ pro netrampy). Řada termínů je srozumitelná i netrampům a byla jimi přijata, například pozdrav „ahoj“, původně pocházející z námořnického prostředí, nebo označení typu obuvi „kecky“ (podle výrobku firmy Keds).

NEPSANÁ PRAVIDLA A ZVYKY

Přes důraz na pobyt v přírodě a blízkost k sportu bylo trampování především sociální aktivitou. Není proto divu, že si hnutí i navzdory své neformálnosti a rozostřeným hranicím vytvořilo řadu nepsaných pravidel a zvyků. Trampské osady jsou sice především skupinami kamarádů, mívají ale také jasně vymezený status členství a identitu – přijetí do osady bývá spojeno

FOTO JAN POHUNEK

Trampské osady jsou zakládány i v současnosti. Na snímku placky z výročního ohně osady Tuláci podzemí, založené šesti studenty ve věku patnáct až devatenáct let roku 2010. Použité výtvarné motivy vycházejí z pověstí a místopisu lomu Amerika.

s různými rituály, osada mívá svá oblíbená místa, která si v různé míře nárokuje, hymnu, kroniku, a především název a symbol, který bývá vypodobněn na domovenkách a na vlajce. Pro vlajky je charakteristický trojúhelníkový tvar, převzatý původně od sportovních klubů, časté je i používání „woodcraftu“ – kruhu s bizonními rohy, symbolu lesní moudrosti, přejatého od tábornického woodcrafterského hnutí. Mezi další oblíbené motivy patří slunce, zvířata, krajiny či oheň. Kromě identity trampa jako člena osady (existují však i „samotáři“) se projevují ještě identity regionální, spjaté s tradičními trampskými oblastmi (Brdy, Roverky, Oslavka apod.) či příslušnost k některému z proudů trampingu (například již zmiňovaní „seveřani a jižani“, averze „stanařů“ vůči „chatařům“). Obecně však lze říci, že trampské hnutí má rozostřené hranice a neexistují v něm skutečně výrazné soupeřící směry.

Podobně je rozšířena a členěna i trampská obřadnost. Některé zvyky při pořádání trampských setkání – například rozlišování slavnostního ohně v posvátném šerifském kruhu a ohně užitkového či uznávání písně Jendy Kordy „Vlajka“ z roku 1929 jako trampské hymny – jsou vlastní v podstatě všem, kdo se za trampy považují. Stejně tak jsou rozšířeny pozdravy potřesením rukou se zalamováním palce či slovem „ahoj“, i když oboje už si našlo cestu mimo trampské prostředí. Potluchy bývají spojeny s událostmi důležitými pro život osady, jako jsou výroční ohně, zároveň ale představují příležitost seznat širší okruh kamarádů. K programu takových akcí patří jak slavnostní oheň doplněný zpěvem, tak i další aktivity – soutěže, vandr po okolí, hraní divadla a podobně. Účastníci obdrží na památku „camrátko“ neboli „cancátka“, nejčastěji vyrobená z ozdobeného, šikmo seříznutého dřevěného špalíku, vítězové soutěží či osoby jinak oceněné pak podobné, jen větší a honosnější „placky“.

TRAMPSKÁ SLOVESNOST

Popis trampské slovesnosti je problematičtější. Pro tramping je příznačná rozvinutá literární tvorba. Většina děl ale patří mezi autorské

Literatura

K. Altman, „... jak někteří trampují“, in: J. Pospíšilová (ed.), *Rajče na útěku. Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže z ukázkami*, Brno 2003, s. 259–272; J. Krško, *Meziválečný tramping na Rakovnicku*, Praha – Rakovník 2000; K. Pergelová, *Trampský slang ve slovanském kontextu* (Postupová práce, Univerzita Karlova – Ústav slavistických a východoevropských studií), Praha 2004 [http://teketa.p.sweb.cz/Slang_-Klara.doc]; J. Pohunek, „Specifika trampské pověsti“, in: *Národopisný věstník XXVII* (69), 2010/1–2, s. 33–55; J. Pohunek, „Kultura trampů“, in: P. Janeček (ed.), *Folklor atomového věku. Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*, Praha 2011, s. 65–88; F. Schubert – M. Ryvola, *Stopou toulavou*, Praha 2009.

výtvoř, které jako folklorní žánr nekolují, i když za něj mohou být vydávány. Tento problém lze ilustrovat na trampských vtipech, které jsou známy třeba už z předválečného časopisu *Tramp* a u kterých je možné pozorovat některé specifické rysy. Častý je například dialog dvou trampů svérázně rozebírajících nějaký problém (*Běží dva trampové za rozjíždějícím se vlakem, v posledním okamžiku naskočí na plošinu posledního vagonu a jeden si udýchaně ulevuje: „To je klika, mít ten vlak o vagon míň, tak sme skočili do vzduchu!“*) nebo utahování si z „paďourů“. Není ale jisté, do jaké míry jde o výtvor redaktorů časopisu, kteří patřili k umělecky činné levicové avantgardě. Trampské vtipy jsou dodnes otiskovány na stránkách trampských časopisů a vycházejí i jejich samostatné sbírky, naživo jsou ale vyprávěny jen okrajově.

Hojnější než vtipy je žánr vyprávění ze života a „trampské latiny“. Tyto příběhy mívají vyznění buď humorné, anebo naopak strašidelné a mystériózní, kterým plynule přecházejí do současných moderních pověstí. Typické je zastoupení příběhů spojených s fenoménem legend trippingu, což je navštěvování „strašidelných“ míst, mnohdy spojené s překračováním norem a provokováním místního fantoma, kterým může být vrah, pomačenec nebo duch. Mezi trampy mívají charakter iniciační (seznámení s legendárním místem), zpestřovací (opředení oblíbeného místa pseudohistorickým vyprávěním) nebo i čistě zábavný (vzájemné strašení). Motiv propracované postavy vraha, šílence či ducha zároveň trampové sdílejí například se skauty, kde ale podobné „pověsti táborového ohně“ mívají navíc aspekt sociální kontroly a součástí celotáborové hry (stejnou funkci plnila již Zelená příšera z díla Jaroslava Foglara *Hoši od Bobří řeky*). Trampští fantomové mohou sloužit i jako symbol místa, s nímž se lze ztotožňovat – Hagen, převážně škodící duch lomů Amerika u Karlštejna, obvykle popisovaný jako nemrtvý nacistický voják, vystupuje v některých podáních též jako pozitivní genius loci a ochránce pronásledovaných trampů.

UMĚLECKÁ TVORBA

Trampská literární a jiná náročnější umělecká tvorba (hudba, malířství, řezbářství) už stojí

Petr JANEČEK

(nar. 1978), etnolog, působí v Národním muzeu jako vedoucí etnografického oddělení Historického muzea. Odborně se věnuje slovesné folkloristice, modernímu a současnému folkloru a vztahům mezi lidovou, populární a uměleckou kulturou. petr_janecek@nm.cz

Jan POHUNEK

(nar. 1981) vystudoval archeologii na Západočeské univerzitě v Plzni a etnologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Je zaměstnán v etnografickém oddělení Národního muzea, problematice trampingu se dříve věnoval též v Regionálním muzeu v Jílovém u Prahy. jan_pohunek@nm.cz

na hranicích folkloru. Autorská díla vstupují do procesu předávání a variace jen někdy, týká se to především povídek, „autorský“ a „anonymní“ aspekt trampské kultury ale navzájem čerpají ze své zásoby motivů. Můžeme se tak setkat s vyřezávanými totemy, které kromě indiánské symboliky obsahují i další exotické motivy a trampské symboly, nebo povídkami, které se pokoušejí napodobit strašidelná vyprávění. Kontinuum mezi „vysokým“ a „nízkým“ nemá v trampské literatuře a drobném výtvarném umění ostrý předěl. Začíná zápisy v „kempovkách“ (návštěvních knihách jednotlivých tábořišť) a „cancáky“ (trampskou obdobou deníků a památníků) a pokračuje přes webové stránky, podomácku vyráběné časopisy (včetně bohaté normalizační samizdatové scény) a sbírky tištěné vlastním nákladem až k literárním soutěžím, oficiálním periodikům a dílům autorů, které je možné řadit do „velké“ literatury, ale kteří se k trampingu celoživotně hlásí.

Pokud tedy chceme odpovědět na otázku, čím je kultura trampů specifická, vyvstává zde několik linií, po nichž se může odpověď ubírat.

Jde o folklorní a kolektivní projevy subkultury, která mívá alespoň zčásti únikový, nebo dokonce protestní charakter a bývá spojena s vytvářením alternativního, „lepšího“ světa přátelství a volnosti, který má zároveň rysy hry. Oděv, symbolika, obřadnost, slang, slovesnost i umění odlišují trampy od „paďourů“ a slouží k vyjádření vlastní identity i kreativity. Patrná je návaznost na folklor sociálních skupin, jako jsou skauti, sportovci, jeskyňáři či vojáci, a skutečnost, že tramping byl původně hnutím mládeže. Výrazná je vazba trampské tvorby, pověstí a symboliky na oblíbenou krajinu a přírodu obecně. Značná vnitřní pestrost neformální trampské kultury a umělecká tradice hnutí přispívají k tomu, že tramping patří co do bohatství svých tvůrčích projevů k našim nejvýznamnějším a nejlivnějších subkulturám. Z trampského prostředí vycházeli autoři jako Bob Hurikán, Jaroslav Žák, bratři Ryvolové či Jaroslav Velinský, mezi výtvarnými umělci a ilustrátory je možné zmínit Marko Čermáka, Zdeňka Buriana nebo Jana Vyčítala. Řada těchto tvůrců byla zároveň hudebníky, a pokud již je řeč o hudbě, nelze opomenout ani Eduarda Ingrise, Jarku Mottla, Jendu Kordu nebo v poválečném období krom některých výše jmenovaných i třeba Wabiho Daňka nebo populární bratry Nedvědy. U trampských ohňů také začínala řada písničkářů, kteří se později vydali vlastní cestou, kupříkladu Karel Kryl. Amatérská a profesionální rovina se prolínají, existují také literární soutěže jako Trapsavec, založený v roce 1971. V obdobích, kdy bylo hnutí široce populární, pronikaly jednotlivé jeho rysy i mezi většinovou netrampskou veřejnost a ovlivňovaly ji.

Jako ilustraci bychom mohli na závěr použít poměrně častou scénu – představme si skupinu mladých lidí, kteří vyrazí do přírody „na vandr“ pod širák, na sobě mají outdoorové a maskáčové oblečení, večer hrají u ohně, na kterém se vaří v ešusu guláš, na kytaru folk a „ryvolovky“ a povídají si strašidelné příběhy z letního tábora. Ani jeden z nich se nemusí považovat za trampa. Přesto je jejich chování tímto fenoménem silně ovlivněno. Jejich rodiče doma poslouchají písně Michala Tučného a Waldemara Matušky, na komerční televizní stanici sledují písničkový pořad Ivana Mládka a mají chatu na Sázavě, kde ve stínu satelitní antény dosud stojí starý zčernalý totem. Současný tramping sice již není tak masový, jak byl za první republiky nebo třeba v šedesátých až osmdesátých letech 20. století, patří mu však jedno z čelných míst mezi fenomény, které zanechaly výraznou stopu v moderní české každodennosti. ■

Ručně kreslená periodizace trampské módy z podomácku vyráběného časopisu *Tramp* osady Veselé mláď. Praha, čtyřicátá léta 20. století, ze sbírek Národního muzea – prostřednictvím občanského sdružení Naše muzeum darovala Zuzana Matáková.

OBRAZKY DLE PAŠI.
TRAMP 1939.

Géza Včelička

a neblahé konce „rudého“ trampingu?

— Jan KRŠKO

*Stejně jako u jiných
společenských jevů
provázela vývoj trampingu
období rozkvětu i úpadku.
Mezi vzestupné epochy
bezesporu patřila třicátá
léta minulého století.*

Neorganizovaný pobyt v přírodě již získal stoupence u široké veřejnosti a leckde se stával módním trendem. Výrazné popularity tohoto životního stylu s úspěchem využívala komerční sféra. Z nespočtu příkladů vzpomeňme výrobu tábornických potřeb či prodej zpěvníků a gramofonových desek s trampskou hudbou. Pozadu však nezůstávala ani politická scéna. Představitelé stranických aparátů si velmi dobře uvědomovali případnou voličskou základnu a snažili se získat trampy pro své ideje. Ve velké míře se to dařilo komunistům.

Dnešního člověka může taková skutečnost překvapit, jelikož bývalý režim se k trampům nechoval zrovna vstřícně. Touha po volnosti a vzory z amerického Západu jen stěží korespondovaly s politikou totalitního státu. V meziválečné době však byla situace zcela jiná. Bipolarita světa známá ze studené války ještě neexistovala. Spojené státy sice zastávaly zdrženlivý postoj k SSSR, ale pouze jako jedna z mnoha zemí. Řada komunistů tehdy naopak vnímala USA jako spřátelený stát, který dopomohl českému národu k samostatnosti. Z kraje za velkou louží navíc vzešlo několik impulzů k boji za sociální spravedlnost jako Svátek práce či Mezinárodní den žen. V USA dokonce načas sídlilo vedení První internacionály.

Nicméně spojitost s levicí nacházela řada trampů v samotných ideových kořenech svého

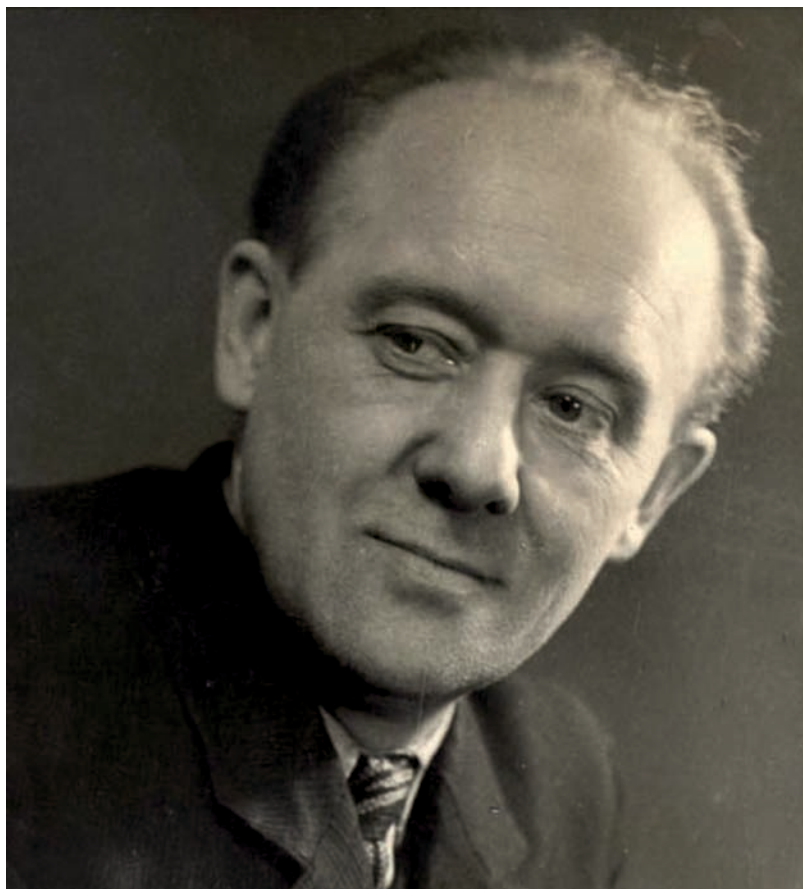

FOTO SOKA RAKOVNIK

životního stylu. Čeští chlapi a dívky hledali pro své víkendové toulky inspiraci v mnohých literárních textech. Mezi ty nejčtenější patřil bezpochyby román Jacka Londona *Cesta*. Koneckonců právě z tohoto díla převzali trampové své označení. Kniha popisující život amerických tuláků však byla původně chápána jako sociální tvorba. London zde převyprávěl ty životní zkušenosti, které jej přivedly na dráhu socialisty. V úvodu práce jednoznačně prohlašuje, že se ve filosofických názorech v zásadní míře opírá o Karla Marxe. V tomto ohledu chápeme, proč mnohý tramp neviděl v příbězích kovbojů jen romantiku nekonečných dalek, ale rovněž tvrdý zápas „prostého proletáře“. Vystoupení ostríleného pistolníka proti zvůli bohatého rančera nebyl jen vzrušujícím dějem z tolik milovaného Divokého západu, nýbrž střetnutím s „kapitalistickým

**Géza Včelička
(1901–1966), spisovatel
a dlouholetý redaktor
časopisu *Tramp***

vykořisťovatelem“. Nesčetní trampové tak bez problémů spojovali svoje sympatie ke všemu westernovému s aktivním členstvím v komunistické straně. Situace došla až tak daleko, že na některých osadách se přítomní při večerním táboráku seznamovali se základy marxismu. Řadu filosofických postulátů však dotyční akceptovali velice volně, takže komunistický důraz na kolektivismus chápali jen jako výzvu k dobrému přátelství a ke kamarádské svornosti. Trampská svobodomyšlnost tím neměla být nikterak omezena.

V neposlední řadě působily na mysl trampů těžkosti hospodářské krize. Většina příznivců svobodného táboření patřila k sociálně slabším vrstvám, což samo o sobě předurčovalo náklonnost k levici. Případná ztráta zaměstnání pak jejich postoje ještě více zradikalizovala. Vždyť v Sovětském svazu podle komunistické propagandy žádná krize nebyla a každému se dostávalo existenčních jistot. Příznivci rudé hvězdy tak v trampingu nabírali na síle. Jejich názory prezentoval časopis *Tramp* v čele se spisovatelem Gézou Včeličkou. Vůči tomuto křídlu se ale záhy vymezila skupina kolem písničkáře a autora četných rodokapsů Josefa Peterky, známého pod přezdívkou Bob Hurikán.

Hurikán kritizoval druhou stranu, že do trampingu vnáší politické hašteření a extremismus. Tramping podle něj spočívá především ve víkendovém dobrodružství, nikoliv v partajní agitaci. Vznikl konflikt, který literatura často nepřesně hodnotí jako boj politických a apolitických trampů. Stranické vazby totiž nalezneme rovněž u Hurikána. Dokládají to nejen jeho články do fašistického *Poledního listu*, ale i Bobovy časté protižidovské výlevy. Oproti komunistickému křídlu se však Hurikán nesnažil vtěsnat tramping do nějakého ideologického rámce, nýbrž jej prezentoval hlavně jako touhu po romantice. Hurikán vystupoval z pozice obhájce původního smyslu trampingu a zaštiťoval se sympatiemi nejstarší generace „českých kovbojů“. Především ze strany osady Ztracená naděje (Ztracenka), která byla vnímána jako průkopnická.

Skupina kolem Gézy Včeličky se Bobovy názory pokoušela rozmetat argumentem, že toto vše je již minulost. První trampové podle nich v mnoha případech své původní ideály již dávno zradili. Důkaz spatřovali Hurikánovi oponenti právě v chování Ztracenky. Ve svém listě otiskovali případy, kdy členové této osady vyháněli ze svého okolí jiné tábořící trampingy či organizovali sportovní utkání, kam měli přístup jen uživatelé chat, nikoliv nocležníci ve stanech. „Rudé“ křídlo označovalo v této souvislosti členy Ztracenky pejorativně jako takzvanou trampskou šlechtu. Vždyť správný

FOTO ARCHIV MOSKYT NET

Bob Hurikán v osadě Hurikán na Sázavě (1929). Fotografie Bob Hurikán věnoval Jerryemu Packardovi.

tramp nejenže nikoho od svého tábořiště nevyžene, ale s příchozím se rozdělí i o ten nejposlednější kus jídla. Obrodit tramping tak mají právě stoupenci radikální levice, protože mezi její principy patří spotřební komunismus. Géza Včelička se v bouřlivé diskusi navíc snažil podlomit postavení Ztracenky coby nejstarší osady. Samo její prvenství samozřejmě nezpochybňoval. Tvrdil však, že se svými kamarády založil osadu již krátce po vzniku Ztracenky. Nesla exotický název Sunshine a nacházela se u Liběchova na Kokořínsku. Podle Včeličky se historie „obou větví“ trampingu odvíjí prakticky stejně dlouho. Hurikánovo vystupování jako obhájce původního významu trampingu tak postrádá na hodnověrnosti.

Vytváření různých filosofických konstrukcí a hledání vhodných protiargumentů budí dojem, že se na počátku třicátých let rozběhl jakýsi „boj o smysl trampských dějin“. Otázkou nicméně zůstává, nakolik tento „boj“ skutečně ovlivnil život všech stoupenců westernové romantiky. Výpovědi řady pamětníků i trampských kronik ukazují sice na jisté vědomí o celém sporu, který však rozhodně nevyplňoval veškerý čas na osadách. Většina trampů si vychutnávala především pobyt v přírodě, kterému „teoretické tlachání“ jen zbytečně působilo vady na kráse. Patří sem i řada trampů sympatizujících s KSČ. Určitá politická orientace ještě nemusela vyvolávat zájem o diskusi kolem povahy trampingu. Názorový střet mezi Včeličkovou a Hurikánovou skupinou spíše zapůsobil na vnější, netrampský svět. Redaktoři hlavních českých novin si těchto sporů všimli a informovali o nich veřejnost, což nejednoho „ctihodného“ občana vedlo k zamyšlení, proč vůbec někdo chce trávit sobotní večer v lese

Jan KRŠKO

(nar. 1972), pracovník Státního okresního archivu Rakovník. Zaměřuje se na otázky církevních poměrů po vzniku Československa a na dějiny meziválečného trampingu. K problematice publikoval řadu odborných článků a soubornou regionální monografii. JKrsko@seznam.cz

a nakolik je toto neorganizované toulání pro mládež škodlivé. V řadě deníků se následně rozproudila čtenářská debata o smyslu trampingu.

TAKZVANÝ KUBÁTŮV ZÁKON

Trampové se v širší míře začali zaobírat názory Gézy Včeličky a jeho oponentů až v době, kdy začal platit takzvaný Kubátův zákon. Vyhlášku trampové vnímali jako první krok k likvidaci svého životního stylu, neboť se objevila právě v době společenské diskuse o škodlivosti volného stanování. Hurikán reagoval na vzniklou situaci tím, že přičetl vydání Kubátovy vyhlášky na vrub Včeličkova křídla. Státní složky se podle Boba jen snažily zabránit prorůstání komunistického extremismu v trampingu. Obdobnou výtku ale vznesl vůči svým protivníkům i Géza Včelička. Příčinu takzvaného Kubátova zákona hledal v profašistické orientaci Boba Hurikána. S největší pravděpodobností se však mýlily obě strany. Kubát chtěl podpisem vyhlášky primárně řešit nevhodné chování některých trampských part vůči přírodě a starousedlíkům. Alespoň tak to vysvětlují spisy zemského úřadu a výboru.

Důležitější než vzájemné osočování však bylo, že se skupiny kolem Včeličky a Hurikána pustily do boje za zrušení nepříjemného nařízení. Začaly organizovat rozsáhlou vlnu protestů, mezi nimiž nechyběly ani masové manifestace konané jako potlachy. K pořádání jednotlivých forem odporu založilo komunistické křídlo Trampský obranný výbor, Hurikánovi stoupenci pak Unii trampských osad. Obě řídicí centra sice pracovala většinou samostatně, někdy se však dokázala proti společnému nepříteli i sjednotit.

Včeličkovi a Hurikánovi se náhle podařilo oslovit řadu trampů, kteří se dříve o nic jiného než o víkendové dobrodružství nezajímali. Nyní šlo totiž o sám osud jejich životního stylu. Při výčtu osad podporujících akce Trampského výboru a Unie trampských osad máme pocit, že se do zápasu proti Kubátovu nařízení zapojili snad všichni příznivci nezávislého táboření. Současně musíme uznat, že mnohem více osad vyjádřilo podporu prokomunistickému křídlu než Hurikánovi. Včeličkovy články o nebezpečí fašismu zřejmě přinesly své ovoce. Poměry v Itálii a program Hitlerovy strany nevzbudily u svobodomyšlných trampů příliš velké nadšení. Naopak o situaci v Sovětském svazu měl mnohý stoupenec westernové romantiky jen zkreslené představy. V nastalé atmosféře dokonce v létě 1931 odcestovala trampská delegace do SSSR na *svůj největší čundr*. Vrátila se plna nadšení, protože zahrádkářské kolonie kolem tamních měst chápala jako určitou paralelu k trampingu. Včeličkovo křídlo tak

Včeličkova kresba v časopise *Tramp* kritizuje „apolitičnost“ nekomunistických trampů

strhlo na svou stranu mnoho nekomunistických trampů a prožívalo vrcholné období svého vlivu.

Ke zvratu dochází až roku 1935, kdy byl takzvaný Kubátův zákon zrušen. Zmizelo nebezpečí pro volné nocování, zmizel i zájem širší trampské veřejnosti o diskuse Včeličkových a Hurikánových příznivců. Plápolající táborák v temném hvozdu jim přinášel více uspokojení. Oba znepřátelené směry však v trampingu zůstávaly dále, stejně jako potřeba jejich ideových vůdců obhájit svá stanoviska. Ještě v době zápasu o odstranění Kubátovy vyhlášky se Bob Hurikán pokusil zmapovat a zhodnotit dějiny trampingu. V knize *Trampské zkazky* z roku 1933 obhajoval pojetí tohoto životního stylu jako touhu

po romantice, sepětí s přírodou a westernovým dobrodružstvím. Původní smysl trampingu však podle něj narušili komunisté podporovaní židovskými finančníky. Nešlo pouze o zanášení politiky do víkendového života. Prokomunističtí trampové se podle Hurikána měli prohréšit hlavně na mezilidských vztazích. Do přírody totiž vyrazili jen proto, aby se zde mohli opíjet, tropit výtržnosti vůči místním obyvatelům a ničit stromy a květy. Ani ostatní táborníky neměli vynechat ze své agresivity, takže se mezi trampy vytrácelo dřívější kamarádství. Jednotlivé osady se uzavíraly do sebe a byly ostražitější přijmout někoho nového. Bob se těmito vývody zřejmě snažil vysvětlit tolik kritizované chování Ztracenky a jiných průkopnických osad.

Nemusíme snad ani zdůrazňovat, že Hurikánova argumentace je více než tendenční. Špatné chování některých trampů souviselo se skutečností, že se tento životní styl stal módou. Do přírody tak o sobotním odpoledni vyrazil leckdo. Politická příslušnost zde bezpochyby hrála vedlejší roli. Ve svém díle se nicméně Hurikán neomezil jen na útoky proti „rudým“ trampům, ale v souvislosti s vydáním Kubátova nařízení kritizoval celkový koncept první republiky. Bobův výčet „hříchů“ tehdejší demokracie nápadně připomíná rétoriku českých fašistických stran.

JAK NAPSAT DĚJINY TRAMPINGU?

O několik let později se Bob Hurikán k otázce trampských dějin vrátil. Sbíral informace o jednotlivých osadách a své poznatky publikoval v díle *Dějiny trampingu*. Z hlediska topografie jde o dosud nepřekonanou práci. Za stejně důležitou však lze považovat skutečnost, že Hurikán v nové knize již eliminoval své útoky proti komunistickému křídlu. Důvodem byly změny v politické situaci. Bobovy *Dějiny trampingu* totiž spatřily světlo světa až v době protektorátu. Hurikán vystřízlivěl ze svého obdivu k fašismu a hledal cestu k domácímu odboji. Dávne vášně k Včeličkovi sice nevychladly, ale neviděl v nich hlavní problém pro osudy trampingu. Díky tomu se Hurikánovo druhé historické dílo stalo pro širokou veřejnost přijatelnější a dodnes je mnohými vnímáno jako objektivní výklad trampingu.

Včelička a jeho příznivci reagovali na Hurikánovy práce samozřejmě negativně. Především prvorepublikové *Trampské zkazky* se staly námětem mnoha článků v komunistickém tisku. Druhá kniha o vývoji trampingu si nicméně musela na „rudé“ zhodnocení počkat až do konce války. S ohledem na střízlivější Hurikánův rozbor Včeličkova křídla byla i kritika mírnější. Soustředila

Literatura

M. Berka, *Posázavský pacifik*, Praha 1991;
B. Hurikán, *Trampské zkazky*, Praha 1933;
B. Hurikán, *Dějiny trampingu*, Praha 1940;
J. Kössl – M. Waic, *Český tramping 1918–1945*, Praha 1992;
J. Krško, *Meziválečný tramping na Rakovnicku*, Rakovník 2008;
F. Morkes, „Trampské hnutí ve středních Čechách“, *Středočeský sborník historický* 12, 1977, s. 55–67;
R. Noha, *Odlesky táborových ohňů*, Jílové u Prahy 1969.

Trampové se v širší míře začali zaobírat názory Gézy Včeličky a jeho oponentů až v době, kdy začal platit tzv. Kubátův zákon...

se hlavně na Bobovo odmítání politiky ve víkendovém životě. Do znovuožívajících diskusí však vstoupil únorový převrat roku 1948. Nový režim dal jasně najevo, že westernová romantika nepatří k jeho hodnotám. Začalo pronásledování příznivců svobodného toulání, které dosud trampové nepoznali. V nemilosti se ocitli nejen Bob Hurikán a jeho příznivci, ale rovněž většina „rudých“ trampů. Myšlenku, že se sovětské a westernové ideály shodují, nakonec paradoxně vyvrátila sama komunistická strana. Jak se s touto skutečností dokázal vyrovnat Géza Včelička? Totalitní stát mu na jedné straně prokazoval úctu jako autorovi sociálních děl, současně však zavrhl podstatu jeho životní filosofie. Včelička chtěl zůstat věrný oběma směrům. Nakonec se rozhodl sepsat své dějiny trampingu. Chtěl v nich kromě vlastní historie zodpovědět na otázku o postavení tohoto fenoménu po roce 1948. Kniha však zároveň měla sloužit jako protiváha k Hurikánově tvorbě. Předchází Bobovy práce vnímal Včelička jako hození rukavice, na něž dosud adekvátně nereagoval. Stejně jako kdysi Hurikán, tak i on začal sbírat informace o osadách a korespondovat s dávnými přáteli. Se získanými podklady se pustil do díla, které koncipoval opravdu velkolepě. Desítky stránek věnoval pouze vytyčení jednotlivých zdrojů trampingu. V prvé řadě psal o amerických tulácích a žebrácích, čímž vysvětloval trampingu jako proletářský a sociální fenomén. Neopomenul však ani westernové němé filmy a jiné vlivy z prostředí Divokého západu.

V dalších kapitolách rozebíral svou cestu k trampingu. Na první pohled jako tendenční působí sdělení, že se Včeličkovi dveře do přírody otevřely až s osmihodinovou pracovní dobou. Při hlubším zamyšlení však tento údaj nelze brát na lehkou váhu. Postupné zlepšování pracovních podmínek skutečně zaměstnancům umožnilo aktivně využívat volný čas. Tramping těžko mohl vzniknout v době, kdy byl dělník rád, že se z fabriky vůbec dostal domů. Včeličkovy vývody tak jistě přispějí k odpovědi, proč se trampingu rozšířil krátce po zrodu republiky, tj. za výrazných změn v sociálním zákonodárství. K stejně zajímavým momentům Včeličkova díla patří popis okamžiku, kdy spolu se svými kamarády propadl kouzlu svobodného táboření, ale ještě o tomto životním stylu nesehnal všechny informace. Toužil se proto seznámit s nějakou jinou trampskou partou. Dokonce se v této souvislosti snažil sejít s osadníky ze Ztracenky. Přes usilovné pátrání se mu je však nepodařilo ve městě či v přírodě zkontaktovat. Naskytá se tak otázka, jak by se Včeličkův vztah k této osadě vyvíjel v opačném případě.

Včeličkova práce náhle končí při vzpomínce na první vandry kolem Vltavy a Berounky. Můžeme předpokládat, že její dokončení přerušila autorova smrt v roce 1966. Dílo tak nebylo nikdy vydáno a zachovalo se jen v torzovitém rukopise. Naštěstí Včelička vytvořil před sepsáním práce celkový koncept knihy, kde stručně charakterizoval plánované kapitoly. Poměrně velký prostor chtěl vyčlenit soupeření s Huriánovou skupinou a odmítnout zde apolitičnost trampingu. Největší pozornost nicméně vzbuzuje poslední kapitola práce. Včelička v ní chtěl vysvětlit, jak se po únorových událostech změnila podoba trampingu. Vítězstvím komunistů prý padl hlavní důvod existence trampingu – maloměstská společnost. Nic proto nebrání, aby se dávní stoupenci westernové romantiky změnili v poklidné chataře. Vznikem nového společenského řádu dospělo svobodné táboření k svému vrcholu a předalo štafetu socialistické rekreaci.

Ilustrace z knihy Jaroslava Žáka a Vlastimila Rady
Dobrodružství šesti trampů

Z OSAD CHATOVÉ KOLONIE

Výřčený závěr jako by symbolicky uzavíral epochu „rudého“ trampingu. Odmítnutý režimem, završený vlastními tvůrci. Nutno říci, že Včeličkova slova realitu alespoň částečně odrážela. Vždyť řada trampských osad se evoluční cestou skutečně přetvořila v chatové kolonie. Na této skutečnosti nic nemění ani fakt, že Včelička ve svých vývodech sledoval politické cíle a v dané době zřejmě v záchranu trampingu příliš nevěřil. Koncept knihy musel sestavit v nejtěžších dobách stalinského režimu. Následující vývoj se totiž ubíral zcela jiným směrem, než Včelička předpokládal.

Přes pronásledování trampingu nejenže nezaklil, ale dokonce nabýval na síle. S postupným uvolňováním poměrů se opět dostává na stránky tisku a obdobně jako za první republiky se otevírá diskuse o jeho škodlivosti. Včelička debatu

pozorně sledoval, vystříhoval si jednotlivé články, až se rozhodl přispět i svým názorem. Vystoupil jednoznačně na podporu svobodného toulání a odmítl názor, že by tato činnost byla v rozporu s takzvanou socialistickou morálkou. Stát má naopak vycházet trampům vstříc, aby je přesvědčil pro své ideje. Včelička srovnává situaci s předmnichovským státem a stejně jako tehdy požaduje spojení trampingu a politiky. Komunistická strana má podporovat

tramping a vtaňovat jeho nositele do své organizace a vytvářet z nich bytosti myslící v duchu nového zřízení. Příspěvek v tisku vyvolal bouřlivou reakci, v níž se většina čtenářských odpovědí připojila na stranu Gézy Včeličky. Slova uznávaného sociálního spisovatele však nezapůsobila jen na běžnou veřejnost. V politických kruzích se nastolila otázka, zda je vhodnější proti trampingu bojovat, či jej získat pro vlastní cíle. Včelička tak s velkou pravděpodobností přispěl k tolerantnějšímu přístupu státních složek a dokázal „napravit“ své předchozí pochybnosti o životaschopnosti nezávislého toulání.

Pohlédneme-li na „rudý“ tramping očima dnešního člověka, vnímáme ho jako slepou cestu. Spojení politiky s touhou člověka po přírodě asi nepůsobí přirozeným dojmem. V tomto ohledu nás spíše osloví tvorba Boba Hurikána. Na druhou stranu nesmíme úsilí Včeličkových příznivců hodnotit jako něco „podřadného“. Jejich nesčetné aktivity přece výrazně ovlivnily dějiny trampingu. Stačí vzpomenout organizování boje proti takzvanému Kubátovu nařízení, hledání smyslu vlastního životního stylu a v neposlední řadě jeho obhajobu po nástupu komunistů k moci. To všechno chápeme jako podstatné skutečnosti, které ovlivnily i další vývoj. Vždyť bez své „rudé“ větve by zřejmě pozice svobodného toulání byly v předlistopadovém režimu mnohem obtížnější. ▣

Pohledem dnešního člověka je „rudý“ tramping vnímán jako slepá cesta.

DaS doporučuje k tématu Fenomén československý tramping

Petr Janeček (ed.)
Folklor atomového věku. Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti
Národní muzeum – FHS UK, Praha 2011, 135 s.

Bob Hurikán
Dějiny trampingu
(k vydání připravil, úvod a závěrečnou poznámku napsal Stanislav Motl)
Novinář, Praha 1990, 342 s.

Pavel D. Vinklár
Kronika trampingu v Jizerských horách 1934–2004
Kniha 555, Liberec 2004, 247 s.